

STEVEN MARCUS

JINÍ VIKTORIÁNI / KAPITOLA 2

**Pisanus Fraxi,
pornograf
par excellence**

ne 30. března 1877 vyšlo u neoznačeného londýnského vydavatelství na dvě stě padesát výtisků soukromě vydaného svazku. Rukopis této práce

zde ležel téměř dva roky a jeho cestu do tisku sužovaly mimořádné těžkosti. Vydavatelství to bylo malé, jeho „redaktoři“, pokud vůbec jací byli, neměli kompetenci k tomu dohlédnout na správnost tisku tak složitého a technického textu, navíc ještě psaného v několika jazycích, a sazeč, který celý svazek vysázel, sám ovládal jazyk všehovšudy jeden. Následkem toho bylo redakční čtení díla napříč jeho různými stadii příprav úkolem samotného autora, o jehož pečlivosti a pílí svědčí sedm stránek errat, které si vynutil připojit na konec vytištěné knihy.

Název knihy zněl *Index Librorum Prohibitorum: Being Notes Bio- Biblio- Icono- graphical and Critical, on Curious and Uncommon Books* (Index librorum prohibitorum: Poznámky bio-biblio-ikonografické a kritické o zvláštních a vzácných knihách). Formát svazku je velký kvart a vytištěn je na těžkém tónovaném papíře (knih váží téměř dvě kila). Na frontispisu je rytina a tu a tam kniha přináší fotolitografické faksimile stránek, které v textu rozebírá. Barvami a fonty nešetří: název každé knihy v textu probírané je vyveden červeně, podstatná část toho názvu gotickým písmem, jména autorů, umělců a vydavatelů jsou v malých kapitálkách, v rejstříku jsou jména autorů v malých kapitálkách, názvy jsou ve staroanglickém fontu, témata jsou vytištěna antikvou a v celém svazku se to jen hemží kapitálkami, kurzívou a dalšími písmi a prostorovými uspořádáními. Dílo sestává z šestasedmdesátistránkového úvodu, hlavní části textu zvíci čtyř set třiceti šesti stran, osmatřicetistránkového seznamu použité literatury a osmapadesátistránkového rejstříku – to vše, včetně dalších drobných dodatků, zaujímá šest set dvacet jedna stran textu. Jejich autor se na titulní straně uvedl jako Pisanus Fraxi.

Index librorum prohibitorum – tento název je vtipnou výpůjčkou od římskokatolického nástroje cenzury – je první bibliografií věnovanou spisům pornografické či sexuální povahy v anglickém jazyce. Avšak tento *Index* je sám o sobě jen částí celého díla, neboť po něm roku 1879 následoval druhý, doprovodný svazek *Centuria Librorum Absconditorum* a roku 1885 Pisanus Fraxi projekt dokončil svazkem třetím s názvem *Catena Librorum Tacendorum*. Tato bibliografická trilogie je nejen první dílo svého druhu v angličtině, bezpochyby je i dílem nejdůležitějším, možná i nejdůležitějším v jakémkoli jazyce. Všechny pozdější spisy na dané téma čerpají z jeho zdrojů, ať už odkazem, přímým citátem či bezostyšným vykrádáním. A dobrou polovinu legend, klepů a obecně rozšiřovaných fantazií souvisejících s pornografickým psaním lze vystopovat jako v případě prapodivného řetězového dopisu

až k původnímu zdroji v těchto svazcích. Taková provázanost je důsledkem nejen vědomostí autora a vyčerpávající obsáhlosti jeho díla, ale také zvolené bibliografické formy. Tyto tři svazky nejsou prostým seznamem titulů, dat, vydání apod. U valné většiny hesel autor zahrnuje popis či shrnutí obsahu daného díla, z něhož hojně cituje, k citátům dodává vlastní anotace či kritické poznámky a obecně vzato užívá jakékoli relevantní či souběžné informace, jimiž disponuje – což je vždy impozantní. Tyto svazky tedy nelze pokládat pouze za sekundární zdroj – jsou primárním materiálem prvořadého významu, jelikož pokrývají celou řadu témat společenských a mravních dějin. Také nám představují zvláštní druh myslí či osoby – zámožného bibliofila, bohatého sběratele pornografických knih.

Pisanus Fraxi byl pseudonym Henryho Spencera Ashbeeho.¹² Ashbee se narodil v Londýně roku 1834 a podle *Dictionary of National Biography* (Slovník národní biografie) se „v mládí vyučil u velké skladovací firmy Copestake’s v Manchesteru, (...) pro niž dlouhá léta pracoval coby obchodní cestující“. Slovník dále pokračuje: „Založil londýnskou obchodní společnost Charles Lavy & spol. na Coleman Street, jejíž mateřská společnost sídlila v Hamburku, a stal se jejím hlavním partnerem.“ Tam si také nakonec vzal slečnu Lavyovou. Koncem šedesátých let 19. století „založil důležitou obchodní odnož v Paříži (...), kde následně trávil spoustu času.“ Tou dobou už Ashbee „nashromáždil pěkné jmění“, a tak se mohl ve volném čase věnovat „cestování, bibliografii a sbírání knih“. Procestoval mnoho zemí – i když zprávy o tom, které přesně, se různí – a o svých cestách také psal. Jeho sbírky zahrnovaly mimo jiné „nejlepší cervantesovskou knihovnu mimo Španělsko“, různé vzácné ilustrované svazky a velké množství uměleckých děl, povětšinou akvarelové kresby anglických umělců osmnáctého a devatenáctého století. A jeho sbírka pornografických materiálů nejrůznější povahy byla dle všech svědectví tou vůbec nejúplnější a nejširší, kterou kdy nashromáždila soukromá osoba.¹³

---

12 / Fraxi je volně utvořená forma latinského fraxinus, což znamená jasan (angl. „ash“); Pisanus je skatologickou slovní hříčkou z angl. „piss“ = močit a „anus“ = konečník (pozn. překl.).

13 / Poznámka ohledně terminologie. Slova „pornografie“ jsem se v tomto díle rozhodl užívat coby obecného popisného termínu pro většinu probíraného materiálu. Jsem si vědom, že nejde o termín zcela uspokojivý, nicméně připadá mi lepší než ty, kterých se obvykle užívá. Slovník národní biografie například užívá roztodivného termínu „kruptadia“, což já zcela očividně nemohu. Termín knihkupců „kuriozity“ není nic než kouřová clona. A pokud jde o termíny „erotické knihy“ či „erotika“, jak se jim říká v současnosti, připadají mi jako pouhé eufemismy, jejichž význam byl za léta ledabylého užívání beznadějně zkomolen, pokud tedy vůbec kdy něco znamenal. Většina spisů řazených mezi „erotika“ se mi zdá záměrem, účinkem i fakticky pornografická a neshledávám jediný rozumný důvod se tomuto termínu vyhýbat. Až se v průběhu této práce naskytne příležitost zabývat se dílem, které ačkoli se sexuální tematikou zabývá, pornografické není, rozhodně si této skutečnosti povšimneme.

Ashbee byl blízkým přítelem notoricky známého, byť dosti politováníhodného Fredericka Hankeyho, bohatého Angličana, který většinu dospělého života prožil v Paříži ve snaze naplnit fantazii o tom, že je druhým markýzem de Sade – Ashbee o něm mluvil jako „o druhém de Sadovi *bez intelektu*“. Přes Hankeyho se Ashbee seznámil s Jamesem Moncktonem Milnesem (tehdy samozřejmě lordem Houghtonem), jehož sbírka francouzských pornografických spisů, zejména těch od markýze de Sade, proslula ve vyšších vrstvách anglické literární společnosti. Tato svého druhu osa (nebo syndrom) Milnes–Hankey–Ashbee představuje jedno z oněch kuriózních setkání, k nimž ve viktoriánské Anglii docházelo tak často a která musí jakékoli chápání dané doby brát v potaz. Po Hankeyho smrti roku 1882 přešla část jeho malé, avšak vysoce specializované sbírky do rukou Ashbeeho. Ashbee sám zemřel roku 1900. Celou svou knihovnu vzácných knih – čítající 15 299 svazků – odkázal Britskému muzeu. Tato instituce dle jednoho francouzského zdroje nejprve zvažovala, že dar odmítne, avšak nakonec jej přijala, jelikož Ashbee, který jí v té době odkázal i svou sbírku všech vydání a překladů *Dona Quijota*, stanovil jako podmínku svého odkazu to, že Britské muzeum uchová i jeho erotickou knihovnu. Ta knihovna tam patrně sídlí dosud.¹⁴

V úvodu *Indexu* Ashbee ohlašuje, že jeho záměrem je „pravda, rozšíření bibliografických studií a přesný popis děl na následujících stránkách zmíněných“. Dále toto tvrzení rozšiřuje takto: „Smyslem této práce je co nejdůkladněji a zároveň co nejstručněji katalogizovat knihy, o kterých se ostatní bibliografové zpravidla nezmiňují, a opoznámkovat je tak, aby si student či sběratel mohl učinit přesný obrázek o jejich hodnotě či smyslu, aniž by měl přístup k nim samotným.“ Takto odvedená služba je tedy, jednoduše řečeno, poněkud dvojznačná a na poslední části této věty je něco trochu škádlivého, ne-li povýšeného. Měli bychom však ihned dodat, že tento postoj není pro Ashbeeho nijak příznačný. Třebaže, jak uvidíme, nejsou jeho nedostatky zanedbatelné, obvykle se za autoritu nepokládal – je koneckonců vládcem podsvětí. A je si toho dobře vědom. „Mým záměrem,“ pokračuje, „je sesbírat zatoulané ovečky do jednoho stáda, nalézt domov pro vyhnance všech národů. Neváhám se tedy věnovat šestákovým románům prodávaným na ulici stejně jako přepychovým svazkům dostupným

---

14 / Zdroje k Ashbeeho životu jsou následující: *Dictionary of National Biography (Supplement)*, XXII, 79f.; Eugen Dühren: *Englische Sittengeschichte*. Berlín, 1912, II, str. 498–510; Guillaume Apollinaire, Fernand Fleuret a Louis Perceau: *L'Enfer de la Bibliothèque Nationale*. Paříž, 1919, str. 21; James Pope-Hennessy: *Monckton Milnes*. Londýn, 1951, II, str. 113–122 a Ashbee, III, 1–liii. Ashbee, Pope-Hennessy a *Dictionary of National Biography*, třebaže se v podrobnostech liší, vypadají spolehlivě. Věrohodnost u zbývajících dvou zdrojů je poněkud pochybná.

jen pár vyvoleným, jejichž cena se počítá ve zlatácích. Pojímám sem jak to, čemu je záhodno se vyhnout, tak i to, co lze vřele doporučit.“ A jelikož jde o první bibliografii tohoto druhu v angličtině – a vlastně první v jakémkoli jazyce – má Ashbee o práci postaráno.¹⁵

Překážky, které je v tomto odvětví bibliografie nutno překonat, jsou nesmírné, jelikož „vše s tímto spojené zahaleno je temnotou a obklopeno klamem“ – na této situaci se toho dosud mnoho nezměnilo. „Autoři píší povětšinou anonymně či pod pseudonymem, vydavatel knize obvykle dodává falešnou tiráž s nesprávným datem a název je často pojat tak, aby byl co do skutečného obsahu knihy zavádějící.“ Odhalit autora té které knihy je často nemožné, což platí zejména v kontextu anglickém, kde „se v této věci nic nepodniklo, a tak je teď tento úkol téměř beznadějný“. I tak se však Ashbeemu podařilo zjistit jména několika moderních autorů a vystopovat skutečný obchodní provoz vydavatelů, což byl úkol, jak poznamenává, „stejně zajímavý jako obtížný“. Další obtíž souvisí s mimořádnou šíří, rozmanitostí a kvantitou prací do této kategorie náležejících. Jedním z Ashbeeho záměrů je v *Indexu* „ukázat, jak dalekosáhlých důsledků erotická literatura dosahuje a jak nesmírné pole je v jejím případě zapotřebí pokrýt. I v takto omezené porci bibliografie jde o pole natolik rozsáhlé a knih v něm je tolik, že si nečiním nejmenší naději na to, že bych někdy vyčerpal předmět svého snažení.“ Navíc je většina knih tohoto druhu tištěna „bud' soukromě či potajmu, v malém nákladu, pro zvláštní třídu čtenářů či sběratelů“, je tedy o nich od prvopočátku třeba smýšlet jako o vzácných či mimořádných. Po vydání se knihy rychle vytrácejí: „Jen zřídka si najdou cestu do knihovny, (...) místo toho je vlastní amatéři, po jejichž smrti není neobvyklé, že skončí na hranici. Také jim kdykoli hrozí zničení rukou zákona. Jejich vzácnost je tedy (...) přímo úměrná jejich stáří a jelikož s nimi společnost v jednom kuse svádí takřikajíc válku, je přirozeným vývojem, že často mizí úplně.“ Ve světle těchto poznámek člověk lépe chápe onu vyděračskou podmínku v Ashbeeho odkazu Britské knihovně. Než by dovolil, aby se jeho hýčkaná sbírka obscénností roztrousila či zničila, raději by ten starý bibliofil se svým příznačným donkichotstvím odsoudil k zániku celou svou knihovnu: bez

---

15 / Roku 1861 vydal Jules Gay první vydání *Bibliographie des outrages relatifs à l'Amour* (Bibliografie urážek týkajících se lásky). Tato práce je po zásluze první bibliografií svého druhu na světě. Jde však o katalog hrubý a nespolehlivý, sesbíraný, jak píše sám Ashbee, „ze všech možných i nemožných zdrojů (...) bez náležitého ověření či zpracování“. Neobsahuje žádný kritický aparát a třebaže ho v dalších vydáních takřikajíc vyčistili a vylepšili (druhé vydání vyšlo roku 1864, třetí pak v šesti svazcích v letech 1871 až 1873), nelze jej radit do téže kategorie jako Ashbeeho mistrovské dílo. Roku 1875, kdy Ashbee dopsal rukopis svého prvního svazku, vyšla v Lipsku první bibliografie německá, *Bibliotheca Germanorum erotica* z pera Huga Naye. Tato práce, jak píše Ashbee, „podává informace ohledně různých vydání, míst a dat publikace atd., avšak neobsahuje žádné kritické hodnocení ani úryvky“.

institučního kurátorství by ji dost pravděpodobně rozebrali a vydražili po aukcích. Zdá se, že i v takovémto mravním bahnu se lze setkat s ideály.

Během sestavování *Indexu* se Ashbee musel vypořádat s jistými metodickými problémy. Nejprve měl v plánu roztrdit svůj materiál tematicky, avšak brzy to shledal nepraktickým, jelikož „tituly jsou u tohoto druhu knih obzvláště zavádějící“. Tak pro svůj *Index* přijal uspořádání čistě abecední, kterýmžto rozhodnutím však své bibliografické problémy pouze odložil, nikoli vyřešil (v každém případě celý obsah daného svazku rekapituluje závěrečný abecední rejstřík). Když končil přípravy druhého svazku, měl však již Ashbee o celém projektu jasnější a silnější povědomí, a tak jsou *Centuria* i *Catena* uspořádány tematicky. Toto uspořádání je samo o sobě zajímavé, jelikož vrhá světlo nejen na vědní obor samotný, ale i na to, jak se k němu stavěla Ashbeeho mysl. Svazek II, tedy *Centuria Librorum Absconditorum*, lze rozdělit zhruba následovně. Začíná nějakými patnácti stranami věnovanými pracím Martina Schuriga, německého lékaře a antikváře z počátku 18. století, který sepsal v podstatě nekonečnou řadu historicko-medicínsko-sexuálních svazků, kladoucích si za cíl zabývat se folklorem i realitou sexu. Jako téměř všechny spisy tohoto druhu, včetně těch, co vycházejí v dnešní době, je sama Schurigova práce folklorem, ačkoli to Ashbee není schopen uznat. Následuje přibližně tři sta stran věnovaných knihám „pochybné, nemorální, či obscénní povahy“, které se také týkají náboženství, zejména římskokatolického (tato směs antiklerikalismu s pornografií je příznačným modem daného žánru). Dalších čtyřicet stran autor věnuje básni Přípitek z osmnáctého století a rozboru Rochesterových spisů. Pak následuje padesát stran o obscénních kresbách a rytinách Thomase Rowlandsona. Text knihy končí poznámkami a rozbohem francouzské sodomie, anglického flagelantství a dalšími fragmenty antiklerikalismu. Svazek III, tedy *Catena Librorum Tacendorum*, je obsahově podobně rozmanitý. Začíná třiceti stranami věnovanými dílům „v různých jazycích o námětech vztahujících se obecně ke zvláštnostem pohlaví či k jejich spojení, ať už trestnému, či nikoli“. Následujících třicet stran se věnuje sexuálnímu životu Benátek, zvláště jejich prostitutkám a kurtizánám. Dalších tři sta stran se zabývá anglickou pornografickou literaturou; prvních dvě stě padesát mapuje separátně vydaná jednotlivá díla, zbytek se zabývá publikacemi periodickými. Krátký úsek je věnován folkloru, oblíbeným povídkám a literatuře španělské. Svazek končí téměř stovkou stran dodatků ke všem předchozím kategoriím.

Když se zpětně ohlédneme k prvním svazkům *Indexu librorum prohibitorum*, můžeme konstatovat, že tyto nepravidelně rozložené kategorie v podstatě pokrývají všechny Ashbeeho zájem, přidáme-li k nim jeho

poznámky – které se hromadí napříč všemi třemi svazky – ohledně anglických sběratelů, pisatelů a vydavatelů pornografie své doby, se kterými se osobně znal. Také můžeme říci, že tyto kategorie, až na několik drobných výjimek, v podstatě dané pole bezesbytku pokrývají.¹⁶ Děje se to však spíše náhodou a je to dokladem spíše širokého záběru Ashbeeho četby nežli úspěchu jeho metody. Třebaže svazky II a III představují pokrok vůči intelektuálně primitivnímu abecednímu uspořádání *Indexu*, jsou tematická dělení a seskupení těchto svazků vedena nahodile. Vztahy mezi podskupinami jsou nepodstatné a nevykazují žádné určité pořadí či směr. Ashbeemu slouží jen coby vhodný způsob prezentace vlastní četby a o nic víc mu ani nejde. Za skutečný intelektuální řád vnesený do chaosu materiálu je pokládat nelze a neposkytují ani pro intelekt tolik potřebný kritický odstup. Na druhou stranu očekávat od zcela původního snažení, zejména na poli, jako je toto, že nám dá více než Ashbee, by bylo nejen arogantní, ale také historicky naivní.

Od většiny stávajících bibliografií se Ashbee odlišuje svou pozorností vůči obsahu knih, které rozebírá. Bibliografové se dosud, jak poznamenává, omezovali „na vnějšek (...) knih, které popisovali, a zřídka kdy pronikli dále než na titulní stranu či tiráž“. Takové záznamy nejsou přirozeně bez užitku, avšak „student potřebuje informací mnohem více. Potřebuje se dostat k obsahu, a to s co nejmenší ztrátou času, musí mít odhad, o čem kniha pojednává, aby mohl ihned rozhodnout, zda ji má číst, nebo ji má nechat být a přejít k nějaké jiné.“ Za tímto účelem se tedy Ashbee vydává dále než jakýkoli dřívější bibliograf a předkládá „časté a rozsáhlé úryvky, (...) jelikož několik řádků od autora samého je dle mého názoru lepším vodítkem k hodnocení jeho knihy než celá stránka popisu z pera dalšího autora“. Rovněž shromáždil „názory předchozích kritiků a bibliografií, aby čtenář mohl knihy posoudit z jejich poznámek spíše nežli jen z mých“. S takovýmto sebepopřením se lze setkat jen u těch myslí, které své téma ovládají natolik bezpečně, že to nemusejí vystavovat na odiv.

Odbornost, s níž Ashbee ovládl své téma, se snoubila s pílí a důkladností, se kterou o něm pojednal a připravil je pro svou knihu. Jeho spolehlivost je vskutku pověstná. Ve svém Úvodu k *Indexu* si za své neměnné pravidlo stanovuje v kurzívě to, že „*nikdy nezkritizují práci, kterou jsem nečetl, ani nepopíši svazek či vydání, jež jsem neprozkoumal*“. Tímto pravidlem se řídí napříč prvními dvěma svazky. Svazek III obsahuje nepodstatnou, byť

---

16 / Třebaže si Ashbee všímá značného množství knih obsahujících pornografické umění a u všech svazků vždy náležitě rozebírá jejich ilustrace, nelze o něm říci, že by o toto konkrétní odvětví tématu vykazoval nějaký systematický zájem.

zajímavou výjimku. K jedné ze svých úvodních poznámek Ashbee přikládá poznámku pod čarou zvíci tří celých stran, jež sestává z holého abecedního seznamu názvů jistých děl anglické literatury. Tuto poznámku uvádí následující vysvětlení: „O všech těchto knihách věřím, že existují nebo existovaly a většina z nich mi tak či onak prošla rukama. Jelikož je však všechny nyní nemám před sebou, nemohu zaručit, že všechny následující názvy jsou bezvýhradně správné.“ O pár stránek později Ashbee vyjadřuje svůj dík řadě přátel a spolupracovníků, nyní již zesnulých, kteří mu pomáhali při práci na všech třech svazcích. Mezi nimi je i jistý James Campbell (pseudonym J. C. Reddieho, bibliofila, sběratele a pisatele pornografických knih, jenž se dle Ashbeeho názoru vědomostmi a odborností rovnal jemu samotnému). Campbell na rozdíl od Ashbeeho nebyl člověk zámožný a nemohl si dovolit vydávat vlastní spisy. Těsně před smrtí však Ashbeemu věnoval tři rukopisné svazky svých „Bibliografických poznámek“ a Ashbee sám potvrzuje, že mu při přípravách posledního svazku „velmi dobře posloužily“. Je tedy dost dobře možné, že ona dlouhá poznámka pod čarou s oním seznamem je, spolu s dalšími menšími hesly v oddílu *Catena*, aspoň částečně Campbellovou prací, které měl Ashbee všechny důvody věřit. Oproti tomu my můžeme tuto malou a ne zcela opodstatněnou výjimku chápat jako další znamení Ashbeeho jedinečné integrity ve světě lapků, zlodějů, podvodníků a lhářů.

Jako poslední poznámku o metodě Ashbee vznáší otázku nevyhnutelnou pro každý podnik jako ten jeho, a to ohledně bibliografova taktu a skromnosti. „Během pojednání o obscénních knihách“, píše, „je nasnadě, že se člověk sám obscénností nemůže vyhnout. Třebaže neváhám věci označovat jejich pravými jmény a, kde je to nutné, užívat technických termínů, ve vlastním textu nikdy neužívám nečistých výrazů, pokud lze najít nějaké méně nevkusné, avšak stejně výrazné slovo.“ Toto tvrzení je modelovou ukázkou přímočarosti – zda však skutečně odpovídá na vznesenou otázku, to ještě budeme muset zjistit.

II /

R

ůzné úvody a předběžné poznámky k Ashbeeho třem svazkům pokrývají téměř dvě stě stran, tedy jsou knihou samy o sobě. V těchto esejích se Ashbee vyjadřuje k celé řadě témat se vztahem k hlavnímu zájmu svého díla a ideje a postoje, které v nich odhaluje, nás v zamyšlení nad jeho tématem a jím samotným posouvají o krok vpřed. Především je tu nevyhnutelný problém opodstatněnosti: jak si člověk získá intelektuální oprávnění ke studiu

záležitosti tak nezákonné, ničemné, bezcenné, zvrácené atd.? Po ruce je pohodlný argument: pornografie je cenná proto, že odráží či vyjadřuje dějiny společnosti. „Jsem toho názoru, že pro historika či psychologa je nutné i tyto knihy, ať už jsou v souladu s předsudky a tendencemi doby, či je popírají, vzít v potaz snad i na úkor knih z ostatních a lépe kultivovaných polí literatury. (...) Kde jinde naležeme pravdivější a pozoruhodnější obrázek prohnulosti a zkaženosti starofrancouzské *noblesse*, které dozajista urychlily první revoluci (pokud ji přímo nezpůsobily), než v dobových memoárech či v románech Mirabeaua, de Sada, Andréy de Nerciata, Choderlose de Laclose a dalších. Jaká jiná historie skýtá nám takové pochopení pro neřesti, pošetilosti a zkorumpovanost, které byly ostudou dvorů našich králů Jiřích, než hanopisy, skandální životopisy a oplzlé časopisy, jimiž se to v dané době jen hemžilo? Takoví pisatelé bezpochyby odráželi časy, v nichž žili, pokud tedy nebyli, jak tvrdí jistí historici, přímou nutností a důsledkem své doby.“ Dále na svou obranu povolává Buckleho a Macaulaye, z nichž cituje rozsáhlé pasáže, ve kterých tvrdí, že neřesti historického období jsou pro jeho pochopení stejně důležité jako jeho ctnosti. Na tomto argumentu je jistě něco pravdy, avšak takovouto pravdu lze snadno přecenit (dnes se toto přecenění stává součástí všeobecně přijaté doktríny). Pornografie, stejně jako jakýkoli další výtvar lidské mysli, je samou podstatou historická, jde o produkt určitého času a místa. Nevyhnutelně obsahuje určité množství pozorování, z nichž některá zaznamenáváme vědomě, jiná zase nevědomě. Na rozdíl od situace v románu je však pozorování pro pornografii spíše náhodné než organické – její hlavní tendencí je vlastně eliminace vnější či společenské skutečnosti. A přestože na první pohled se pornografie jeví jako ten nejkonkrétnější druh psaní – jelikož se zabývá orgány, pozicemi, akty – ve skutečnosti je velice abstraktní. Pravidelně se pohybuje směrem k nezávislosti na času, prostoru, dějinách, dokonce i jazyce samotném. Jelikož je navíc důsledkem jak vnitřní formální nutnosti, tak i společenské konvence izolována od společenské a dějinné skutečnosti, společenské a historické změny zaznamenává, pokud vůbec, pomaleji a hruběji než román či vlastně jakákoli další podoba písemného projevu.

Jak naprostým se toto zmatení může stát, se ukazuje v Ashbeeho druhém rozboru literatury. V Předběžných poznámkách ke svazku III tvrdí, že „beletrie jakékoli sorty vždycky byla a nadále zůstává jedním z nevlivnějších odvětví literatury a jedním z nejjistějších zdrojů, z nichž si lze udělat o daném období obrázek“. Dále rozebírá různé druhy románů a romanopisců a dospívá k tomuto závěru: „Jelikož spadají do kategorie románů rodinného života, obsahují romány erotické pravdu a „nastavují zrcadlo lidskému naturelu“ jistěji než romány jakéhokoli dalšího druhu.“

Navíc jejich autoři „byli povětšinou svědky výjevů zde zobrazených, stejně jako ledajaký Furetière či Restif de la Bretonne, nebo abychom si vypomohli příklady domácími, ledajaký Defoe či Dickens. Někteří dokonce stejně jako markýz de Sade sami prováděli, co popisují.“ Zařazení všech variet a stupňů tohoto druhu psaní do kategorie román rodinného života je naprosto směšné (byť tedy dává nový rozměr pojetí rodinné romance). Pokud jde o argument ve jménu vyššího „realismu“ tohoto druhu literatury, lze ho zastávat přinejlepším provizorně a minimalisticky. Celá argumentace se však zhroutlí, jen co si uvědomíme, že se zakládá na víře, že pisatelé této literatury tak či onak skutečně zažili incidenty zde popisované. V drtivé většině případů je opak pravdou a pornografickou literaturu je třeba pojímat jako záznam fantazie. Jelikož tyto fantazie skutečně existují, je možné o pornografii tvrdit, že přináší jejich „realistické“ znázornění – alespoň se tak „realizují“ v pornografické fikci. Avšak právě zde zpravidla otázka „pravdivosti“ a „skutečnosti“ končí.

Lze celkem důvodně tvrdit, že něco velmi podobného platí i pro román samotný. Tomuto tvrzení musíme přičíst jistý stupeň důvěryhodnosti. V románu jsou však proporce odlišné a rovnováha či promísení fantazie a zkušenosti je nekonečně složitější. Navíc, ať už se román snaží být seberealističtější, je si vždy vědom sám sebe coby příběhu, coby něčeho smyšleného. Pornografie usiluje právě o potlačení či vymazání tohoto povědomí – obvykle sama sebe představuje nikoli jako příběh či fantazii, nýbrž jako cosi, co se „skutečně“ stalo – což slouží jako ukazatel toho, na jak primitivní úrovni fantazie existuje. Přesně v té míře, do které člověk přijme tuto směsici zmatení a klamu, je také sám zaujat samotnou pornografickou fantazií. Jak uvidíme, je jí Ashbee sám zaujat poměrně silně.

Další znak jeho osobního zaujetí lze odvodit z další intelektuální chyby, které se dopouští výše citovaná pasáž. Ashbee v ní přizpůsobil celou kategorii obscénní či pornografické literatury těm několika výjimkám v jejím rámci, tedy těm několika knihám, které nad svůj žánr vynikají, nebo to aspoň předstírají. To obnáší záměnu kritického soudu za fenomenologickou analýzu. Navíc jak ještě uvidíme, většina těchto výjimek nejsou skutečně výjimky, nýbrž jsou činné v rámci konvencí a standardů žánru, z něhož vycházejí a nadále k němu odkazují více než k románu či čemukoli jinému. Můžeme tedy vyvodit závěr, že opodstatňovat studium pornografie na základě jejího přímého významu či užitečnosti coby společenské historie je argumentem vskutku chabým a křehkým. Intelektuálně přináší téměř více obtíží, než kolik jich řeší.¹⁷

---

17 / Těmto otázkám se věnují kapitoly 3 a 6.